

Yttrande - Betänkandet Låt fler forma framtiden! SOU 2016:5, Ku2016/00088/D

Landstinget Sörmland har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerade remiss och vill lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

- Landstinget tillstyrker förslaget om en ny målsättning för demokratipolitiken.
- Landstinget tillstyrker förslaget att SCB årligen följer upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna.
- Landstinget ställer sig bakom förslaget att kommunerna/landstingen får ansvar för att dess förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.
- Gör en bred översyn av partistödet. De politiska partierna har ett ansvar för att på olika sätt se till att medlemmarna representerar befolkningen som helhet och alla medlemmarnas möjligheter till inflytande. Landstinget ställer sig frågande till behovet av en bredare översyn av partistödet. Gällande bestämmelser om partistöd reglerar att de används på ändamålsenligt sätt och bidrar till lokal representation och aktivitet.
- Landstinget tillstyrker förslaget att fullmäktige får besluta att förtroendevald som fullgör sina uppdrag på heltid eller betydande del av heltid, ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period för att vara såväl föräldraledig som sjukskriven. Detsamma gäller en förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.
- Landstinget tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning.
- Landstinget tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska verka för att medborgarna har förutsättningar att delta och framför sina synpunkter inför beslut.
- Landstinget tillstyrker förslaget att det inte ska vara nödvändigt för initiativtagarna att uppvisa egenhändiga namnteckningar. Det ska vara möjligt att samla in underskrifter via internet.
- Landstinget tillstyrker förslaget att en nationell webbplats inrättas som ska kunna användas för insamling av folkinitiativ.
- Landstinget tillstyrker att vid fastställande av erforderliga namnunderskrifter för att väcka ett folkinitiativ, ska antalet röstberättigande kommun- och landstingsmedlemmar anses vara det antal röstberättigande som fanns i kommunen eller landstinget på valdagen vid det senaste ordinarie valet.

- Landstinget avstyrker förslaget att det ska vara tvingande att införa folkmotioner.
- Landstinget avstyrker förslaget om ett försök med sänkt rösträttsålder.
- Landstinget tillstyrker förslaget att kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.
- Landstinget instämmer i att vid beräkningen av tid inom ramen för en behovsbedömning, ska förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga som blivit beviljade insatser, få tillgodoräkna sig tid som är direkt kopplad till att kunna fullgöra ett uppdrag som förtroendevald inom kommun, landsting eller riksdagen. Regeringen får meddela föreskrifter om bedömningen av hur antalet immar ska beräknas.

Om delaktighet och jämlikt inflytande

Landstinget tillstyrker utredningens förslag på ett nytt mål för demokratipolitiken: *En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande*. Denna ska ersätta nuvarande målsättning: *En levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks*.

Valdeltagandet och politiskt engagemang mellan valen

I Sverige är valdeltagandet relativt högt, framför allt i valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Däremot är valdeltagandet inte jämlikt. Skillnaderna kan i stor utsträckning förklaras av socioekonomiska faktorer. Landstingets bedömning är att det behövs insatser i just de utsatta områdena för att möta och utgå ifrån dem som bor där. Insatserna bör vara långsiktiga och fokusera på inflytande och delaktighet ur ett brett perspektiv. Utredningens förslag att regeringen bör utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka den politiska delaktigheten är viktig del i detta arbete, men det behövs flera typer av insatser.

De förtroendevalda och den sociala representativiteten

Landstinget delar utredningens bedömning är att partierna kan samordna sina nomineringsprocesser för att könsbalansen i de kommunala bolagens styrelser ska bli jämnare. Kommunerna och landstingen bör också eftersträva en könsfördelning på 40 procent i alla församlingar. Eftersom partierna förfogar över sin nomineringsprocess i de organ som är politiskt tillsatta borde de sträva efter jämställdhet i kommunala organ och kommunala bolagsstyrelser.

Landstinget tillstyrker förslaget att SCB får i uppdrag att följa upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna på nationella och lokal nivå en gång per mandatperiod. Dessa uppföljningar kan finansieras med statliga medel.

De förtroendevaldas villkor

Landstinget delar utredningens bedömning att antalet förtroendeuppdrag i kommuner och landsting inte bör minska. En bred social- och åsiktsrepresentation är bra för en levande demokrati. Däremot ställer sig landstinget tvivelaktigt till att kommuner och landsting behåller en nämndstruktur som ger möjlighet för oerfarna förtroendevalda att skolas in i politiken. Nämndstrukturen har en underordnad betydelse i detta sammanhang, eftersom det finns flera sätta att skola in oerfarna politiker. Varje kommun och landsting måste ha ansvar för att forma den politiska struktur som passar den lokala kontexten.

Landstinget delar utredningens bedömning att kommuner och landsting bör underlätta för förtroendevalda att fullgöra sina uppdrag vid sidan av heltidsarbete eller hem- och familjesysslor. Förslag som lättillgängliga tjänsteutlåtande med logisk struktur och begripligt språk ser landstinget som särskilt viktigt och nödvändigt. Landstinget tillstyrker också bedömningen att kommuner och landsting kan underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn genom att besluta om mer generösa regler för förskola och barnomsorg.

Landstinget avstyrker förslaget att fullmäktige kan besluta att en fullmäktigeledamot kan sitta kvar mandatperioden ut även om personen flyttar till en annan kommun. Landstinget vill särskilt lyfta att möjligheten för fullmäktigeledamöter som under en period studerar på annan ort, redan i dag kan behålla sitt uppdrag trots flytt från kommunen.

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse införs i kommunallagen som anger att kommuner och landsting verkar för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

Landstinget arbetar aktivt för att motverka hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda och ser inte detta bara som ett angrepp mot den förtroendevalda utan som ett allvarligt hot mot vårt demokratiska samhälle. Därför välkomnar landstinget en ny bestämmelse i kommunallagen som kan leda till ett systematiskt arbete för att förebygga och hantera hot och våld mot förtroendevalda i kommuner och landsting. Det är lika viktigt att lagstiftningen skärps mot den brottslighet som riktar sig mot demokratiska intressen och grundläggande demokratiska institutioner vilket omfattar de förtroendevalda.

Landstinget delar utredningens förslag att kommunerna och landstinget följer bestämmelserna om att förtroendevalda har rätt till skälig ersättning för den pension och de semesterförmåner som de förlorar på grund av sina uppdrag. Däremot måste externa kommunikationsaktiviteter,

som att kommunicera med medborgarna, vara sanktionerade av kommunen i de lokala ersättningsreglerna för att de ska kunna anses ingå i uppdraget och vara ersättningsberättigade enligt kommunallagen.

Landstinget tillstyrker förslaget om förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna. Förslaget öppnar upp för förtroendevalda med barn att fortsätta sitt politiska uppdrag. Det kan finnas behov att tydliggöra vad som menas med betydande del av heltid och vad som gäller för föräldralediga eller sjukskrivna fritidspolitiker som vill fortsätta med sitt uppdrag. Landstinget tillstyrker förslaget om att fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.

Den lokala politikens organisering

Utredningen bedömer att fullmäktige bör ha tillräckliga befogenheter att granska och utkräva ansvar och att fullmäktige kan upparbeta en praxis för den interna granskningen av maktutövningen.

Landstinget anser att fullmäktige redan har kraftfulla granskningsinstrument. Revisionen är fullmäktiges instrument för den demokratiska granskningen.

Betänkandets förslag, att fullmäktige kan ge en nämnd eller ett utskott ett granskningsuppdrag som liknar revisionens, bedömer landstinget snarare skulle snarare splittra och försvaga granskningen istället för att förstärka den. Det är bättre att stärka revisionen än att skapa ett parallellt system.

Utredningen anser att fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning för ordföranden i styrelsen och nämnderna samt övriga förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

På kommunal och regional nivå har antalet blocköverskridande styren och minoritetsstyren ökat markant. Ett minoritetsstyre kan inte vara säkert på att få igenom sina förslag i fullmäktige. Det skulle kunna innebära att en uppdragsbeskrivning, fastställd av fullmäktige, i praktiken kan leda till att ordförande blir begränsad i sin politiska roll.

För att motverka elitisering och maktkoncentration i politiken, anser utredningen att partierna i fullmäktige bör överväga en begränsning av antalet mandatperioder som en person kan inneha uppdraget som ordförande.

Landstingets bedömning är att en begränsning av antal mandatperioder för ordförande inte är garanti för att minska maktkoncentrationen. Det finns fortfarande en möjlighet att några

Kulturdepartementet

personer växlar mellan de ”tunga posterna” i kommunen. För att få fler att ta tunga poster är det bättre att exempelvis förenkla möjligheten att kombinera politiska uppdrag och familjeliv, ge stöd till yngre och kvinnliga politiker, anordna ledarprogram och mentorskap.

Landstinget ställer sig positivt utredningens förslag att fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning. Fullmäktigepresidiet kan fatta beslut om att kalla till debatt samt om vilket eller vilka ämnen som debatten ska omfatta. Det är upp till varje fullmäktige att avgöra om allmänpolitiska debatter.

Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

Utredningen bedömer att den medborgerliga delaktigheten bör hanteras inom ramen för de folkvaldas forum, nämligen under beredningen av ärenden till fullmäktige. Förslaget om att verka för att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut, ska ses som en demokratisk princip.

Medborgarna har ofta värdefulla erfarenheter och synpunkter som är viktiga att väga in vid beredning av vissa ärenden. Det är däremot viktigt att de folkvalda, som har en helhetssyn och som har det yttersta ansvaret för budget, kvalitet i verksamheterna m.m. avgör i vilka ärenden som det är lämpligt att föra dialog med medborgarna.

Landstinget instämmer i att för att medborgarrådens syfte och form ska bli tydliga, finns det ett värde i att reglementen för råden antas av fullmäktige.

Landstinget är positivt till utredningens förslag att kommuner och landsting på sin webbsida bör ha en plats där all information och alla redskap som är relevanta för den demokratiska delaktigheten görs tillgänglig för de som bor och verkar i kommunen eller landstinget.

Utredningen föreslår att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Utredningen föreslår en ny bestämmelse i kommunallagen om att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och föra fram sina synpunkter.

Landstinget arbetar redan idag med olika verktyg för delaktighet och inflytande genom exempelvis medborgardialog, medborgarförslag, paneler, etc. Landstinget anser att det är bra att medborgarna ges möjlighet att delta och föra fram sina synpunkter men att utgångspunkten ska vara att fullmäktige eller annan ansvarig nämnd beslutar om vilka frågor som lämpar sig för medborgardialog och vilka former den ska ha.

Landstinget tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska verka för att medborgarna i kommunen eller i kommun inom landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Det förstärkta folkinitiativet

Landstinget välkomnar tydligare riktlinjer kring formfrågan gällande folkinitiativ. Idag gör många kommuner och landsting olika bedömningar när det gäller att godkänna underskrifter för folkinitiativ, vilket kan leda till att initiativtagarnas förtroende för systemet minskar.

Samlas underskrifterna in via internet kan diskussioner kring insamlande och godkännande av namnunderskrifter förhoppningsvis bli färre.

Landstinget ställer sig också positiv till att det upprättas en nationell webbplats för namninsamling av folkinitiativ och att det antal namnunderskrifter som krävs utgår från antalet röstberättigande vid den senaste ordinarie valdagen.

Landstinget välkomnar en översyn av folkinitiativet som det fungerar idag. Många folkomröstningar rör redan fattade beslut och där en folkomröstning snarare undergräver förtroendet för den lokala demokratin än förstärker det.

Medborgarförslag och folkmotion

Folkmotionen kan vara ett bra alternativ till medborgarförslaget då det kräver att fler än en person står bakom ett förslag. I en del kommuner har en person skrivit många medborgarförslag vilket har lett till omfattande administration.

Landstinget anser dock att folkmotionen ska vara frivillig att införa.

Ungas delaktighet och inflytande

Unga har rätt till inflytande precis som vuxna medborgare även om de inte har rösträtt. Därför är det viktigt att hitta andra forum för ungas möjlighet till inflytande och delaktighet.

Landstinget instämmer i utredningens förslag att kommuner och landsting bör ha en policy eller en handlingsplan för den lokala ungdomspolitiken. Utredningen föreslår att skolor i större utsträckning än idag bör samverka med den politiska förvaltningen i kommuner och landsting och träffa företrädare för de politiska partierna på lokal nivå.

Landstinget anser att det är viktigt att politiska partier får komma in i skolan.

Det är viktigt att eleverna får en bred bild av det politiska systemet i Sverige, vilka partier som finns och vad de står för. Att bjuda in partier till undervisningen och till skolan är en bra metod för att ge eleverna en mångfacetterad bild av hur vår demokrati fungera

Landstinget instämmer i utredningens förslag att ungas rätt att liksom andra medborgare gå samman för att ägna sig åt gemensamma intressen eller för att driva opinionsbildning och politik, såväl i skolan som på fritiden, bör uppmuntras, respekteras och stödjas.

Landstinget avstyrker förslaget om rösträtt för 16-åringar. Statistik pekar på att fler 18-åringar röstar än 21-åringar vilket kan bero på att 18-åringar oftast går i skolan och bor hos sina föräldrar vilket ökar viljan att rösta. Samtidigt ser landstinget rimligheten att rösträtten sammanfaller med myndighetsåldern.

Däremot anser landstinget att en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder inte är ett bra förslag. Om ett försök ska göras bör det vara lika för alla kommuner. Det kan bli svårt att förklara varför 16-åringar i en kommun får rösta men inte i en annan.

Landstinget tillstyrker förslaget om att ungas perspektiv ska komma till uttryck i beslutsprocesser. Det är också viktigt att öka kunskapen hos unga om hur kommer och landsting fungerar och om formerna för medborgligt inflytande. I det arbetet har skolan en avgörande betydelse. Landstinget tillstyrker att förslaget att kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Det är en demokratisk rättighet att personer med funktionsnedsättning kan delta i samhället på samma villkor som alla andra. Det finns dock fortfarande många trösklar både synliga och osynliga. Att en person med funktionsnedsättning ska kunna rösta och ta ett uppdrag som förtroendevald är självklart, men även mellan valen ska alla kunna ta del av information och känna att det finns möjlighet att delta i demokratin på olika sätt. Landstinget instämmer i de bedömningar som utredningen har gjort och som syftar till att säkerställa den demokratiska delaktigheten för alla medlemmar.

Kulturdepartementet

Landstinget instämmer i att vid beräkningen av tid inom ramen för en behovsbedömning, ska förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga som blivit beviljade insatser få tillgodoräkna sig tid som är direkt kopplad till att kunna fullgöra ett uppdrag som förtroendevald inom kommun, landsting eller riksdagen. Regeringen får meddela föreskrifter om bedömningen av hur antalet timmar ska beräknas.

Monica Johansson

Ordförande landstingsstyrelsen

Jan Grönlund

Landstingsdirektör